

reportatge

Les primeres a la ciutat de

La visió de 25 viatgeres que han visitat i han escrit sobre la ciutat al llarg dels segles XIX i XX

CRISTINA RIBOT BAYÉ > TEXT

Què en sabem, de les viatgeres que han visitat Girona en els dos darrers segles? Quina visió tenien de la ciutat? Plantejo un recorregut complet a través de les mirades femenines de les viatgeres estrangeres que han visitat i han escrit sobre la ciutat de Girona al llarg dels segles XIX i XX. Analitzo la seva estada a la ciutat, les seves primeres impressions en arribar-hi, el clima i el temps que hi troben, els llocs on s'allotgen i on fan els àpats, què mengen, què visiten, per quins carrers i racons circulen, quins comerços, bars i restaurants freqüenten, què diuen dels gironins, quin treball professional hi duen a terme, quines són les experiències místiques que hi viuen i, finalment, quina impressió final obtenen en acomiadar-se.

viatgeres Girona

>> A l'esquerra, el tren
de Palamós a Pedret, 1937.

AUTOR DESCONEGUT. FONTS EMILI MASSANYS. INSPA. DIPUTACIÓ DE GIRONA

ARXIU PARTICULAR DE CRISTINA RIBOT

ARXIU PARTICULAR DE CRISTINA RIBOT

En total, són 25 les viatgeres que he recopilat, 16 de les quals restaven en l'anonimat fins a dia d'avui. Aquest és un nombre prou elevat, ja que viatjar, al segle XIX i durant bona part del XX, era per a una dona un acte mal vist i agosarat, del qual els metges s'afanyaven a advertir les «desastroses» conseqüències. Totes aquestes dones pertanyen a perfils ben diversos, des d'aristòcrates fins a dones de classe mitjana, des d'escriptores fins a artistes, periodistes o geògrafes, que comparteixen la curiositat i la set de coneixement de nous territoris. Es desplacen físicament a partir del segle XIX, en un període marcat pel signe de la industrialització, el progrés tecnològic i els dominis colonials, que afavoreixen l'aparició de la locomotora i el vaixell de vapor, l'interès per altres cultures i l'extensió de l'acte de viatjar. Espanya, i especialment Andalusia, concebuda com a espai exòtic i incivilitzat, es posen de moda, i Girona, com a lloc de pas, comença a ser freqüentada per viatgers, principalment britànics i francesos.

>> *A l'esquerra, La partida del tren, dibuix anònim publicat a Señoras sin fronteras, de Barbara Hodgson (2006). A la dreta, el riu Onyar amb el pont de les Peixateries Velles a primer terme i, al fons, el pont de Pedra (1877-1902).*

Les romàntiques decimonòniques

Les viatgeres del segle XIX s'emmarquen dins d'aquest context. A Girona hi estan de pas, ja que és la primera o l'última parada important que realitzen a

Per a aquestes aristòcrates que arriben amb diligència o amb tren a la ciutat, Girona és vista des d'una perspectiva romàntica, basada en una mirada estereotipada, inundada de tòpics i prejudicis establerts

la península ibèrica. Per a aquestes aristòcrates —la majoria amb títols nobiliaris— que arriben amb diligència o amb tren a la ciutat, Girona és vista des d'una perspectiva romàntica, constituïda per una mirada estereotipada, inundada de tòpics i prejudicis establerts fixats per viatgers anteriors que han trepitjat terres espanyoles, com Richard Ford o Théophile Gautier. Consideren que Girona és pintoresca, tant perquè és idònia per ser pintada com perquè té una gran presència de rius i ponts, una catedral elevada al cim d'un turó i uns carrers estrets, tortuosos i farcits d'escaleres.

No obstant això, són moltes les viatgeres de la segona meitat del segle XIX que no s'endinsen en el cor de la ciutat. Més aviat es limiten a esperar la diligència que les conduirà a l'interior o a l'exterior de la península. Però entre les poques que penetren a les entranyes de la ciutat, com Valérie de Gasparin, Marguerite Tollemache o Fanny Bullock, la visita que hi porten a terme és jeràrquica i selectiva, i només s'interessen per la Girona monumental

i la seva història medieval. La catedral amb la seva nau —la més ampla d'Europa— és l'autèntica protagonista, al costat de la «bella agulla truncada» de Sant Feliu, i del claustre i del Museu Provincial de Sant Pere de Galligants, que cap al tombant del segle van adquirint, de manera progressiva, més rellevància turística. Per a aquestes aventureres, és tant o més important parlar dels monuments de Girona com de les fondes i dels àpats que hi fan. Algunes, com Fanny Bullock, s'allotgen a la Fonda dels Italians, que «de fora tenia un aspecte imponent, que ens va recordar les fondes on havíem parat a la Itàlia provincial». Altres, encara que no ho facin explícit, s'allotgen a l'antiga Fontana d'Or, on la diligència fa parada. N'hi ha algunes que tasten el «manzo», degusten el «saborós vi espanyol» i expressen la seva repulsió pels plats cuinats amb all. En canvi, d'altres, com la comtessa de Gasparin, professen una gran devoció per la xocolata: «¿Os gusta el chocolate? Si sois aficionados á él, venid á Gerona, bajad á nuestra posada, especie de corral desmantelado, tomad en ella el desayuno, y os aseguro que en toda la vida volverá

>> A l'esquerra, Valérie de Gasparin. A la dreta, el vehicle de l'Hotel dels Italians, 1930-1950.

á tocar vuestros lábios el cacao, cocido, crudo, en bollos ó en tabletas».

Però si la impressió d'algunes viatgeres sobre la ciutat acaba essent molt bona, com la de la comtessa de Gasparin, que assegura que «no olvidaré nunca á esta Gerona, de antiguo linage, (...) y todo aquel colorido austero, que tanto nos impresionó al entrar en España», per a d'altres Girona surt més malparada. Aquest és el cas de l'aristòcrata Madame Vernel, que lamenta haver de travessar

la ciutat «no solament pel mig de moltes basses sinó de diversos rius molt amples que tenien aproximadament un peu de profunditat, més que suficient per complicar el pas i estirar força els cavalls». Però com que la majoria de viatgeres són passavolants, hem de ser conscients que acaben obtenint impressions de la ciutat massa ràpides, en gran part influenciades per les opinions dels llibres d'antics viatgers. Per a elles Girona és, a grans trets, una ciutat pintoresca, fosca, austera, vella, misteriosa i medieval.

El ferrocarril, el turisme i la Girona mediterrània

No és fins a la connexió de la línia ferroviària d'Espanya amb França, l'any 1878, quan Girona deixa de ser una parada obligatòria de la ruta espanyola. De fet és il·lustratiu que, des de la unió ferroviària entre Girona i Perpinyà, la primera viatgera que documenta dati de finals del segle XIX, un aspecte que ve a confirmar-nos que Girona encara no desperta un gran interès en les estrangeres. La viatgera es diu Fanny Bullock,

A principis del segle XX, la Girona monumental perd importància en els llibres de les viatgeres, en part perquè algunes d'elles es dirigeixen a la ciutat per motius professionals

DONACIÓ DE LA FAMILIA MONTSALVATGE. MHG 02351

>> *A l'esquerra, Mela Mutermilch, Carrer Cúndaro, 1914.*

*Oli sobre tela. 60 x 50 cm.
A la dreta, el cotxe amb què Dorothy Giles va passar per Girona l'any 1928 i, a sota, un carro travessant l'Onyar (1900).*

GIRONA POPULAR DE JOAQUIM PLA I CAROL. [1948].

és nord-americana i arriba amb tren fins a Figueres un dia de primavera de l'any 1895. Des de la capital empordanesa, Bullock i el seu marit han començat a recórrer la península, muntats en les seves bicicletes. Girona els ha agradat tant que diuen que s'han quedat amb ganes de visitar la resta de la ciutat.

A principis del segle xx, la Girona monumental comença a caure en l'anonimat en els llibres de les nostres protagonistes, en part perquè algunes d'elles es dirigeixen a la ciutat per motius professionals. Aquest és el cas de la pintora Mela Mutermilch, que s'estableix alguns mesos de l'any 1914 a Girona, amb motiu de la seva participació en una exposició a la Sala Athenea. És amb Muter que es comença a fer incipient l'imaginari d'una Girona mediterrània, colorista i animada, on «l'incomparable sol meridional cau gairebé amb insolència sobre el cel clar d'ultramar», al costat d'un nucli antic de la ciutat que encara es considera antic, auster i misteriós, on els seminaristes i capellans formen «una multitud de punts negres esquitxant els murs grisos».

Les viatgeres del decenni de 1920 que passen per Girona ja no pertanyen necessàriament a les classes socials altes. Aprecien i valoren positivament la ciutat. L'any 1926, Alice Newbigin deixa constància que Girona l'ha captivat, i se sent decebuda per no haver-s'hi pogut quedar més dies. Per la seva banda, l'any 1929, Dorothy Giles descriu les curiositats que la meravel·llen en un dissabte de mercat a Girona: «Ens van cridar l'atenció les ordinàries arades de fusta —jous per a bous pintats d'un blau brillant com l'esperó de

cavaller amb espurnes de colors carmesí i taronja (...) La multitud era més densa cap al capdamunt del pont, on una dona robusta de pagès fregia *buñolas* [bunyols] en una gran olla d'aram plena d'oli fumejant».

Un cop ha passat la Segona Guerra Mundial, la generalització de les vacances i l'homogeneïtzació d'una oferta i una demanda turística fa que hi hagi una gran dinamització del turisme a la Costa Brava, mentre que la ciutat de Girona continua passant desapercebuda. Tot i això, pels volts de 1950 algunes viatgeres es dirigeixen a la ciutat a consciència. Aquest és el cas de les britàniques Rose Macaulay, Mary Hillgarth i Patrice Chaplin. Hillgarth ens sorprèn: és la primera viatgera que descriu amb profunditat la ciutat de Girona, amb el seu passat medieval, les seves esglésies i claustres, els seus museus i les seves obres plàstiques, com si es tractés d'una guia turística. Però la passió pel descobriment de nous territoris queda perfectament exemplificada amb l'escriptora Patrice Chaplin, que arriba a

Amb Mela Mutermilch es comença a fer incipient l'imaginari d'una Girona mediterrània, colorista i animada

ARXIU PARTICULAR DE CRISTINA RIBOT

ARXIU PARTICULAR DE CRISTINA RIBOT

CRISTINA RIBOT

Girona amb quinze anys d'edat. Chaplin queda fascinaada per la ciutat i les seves pedres, que «tenen un magnetisme que fa que la gent torni a la ciutat», pels seus carrers ombrívols i que troba claustrofòbics, i per les persones que hi ha conegut i que l'han marcat des de la seva adolescència.

La Girona jueva

La visió sobre Girona per part de les estrangeres continua alterant-se amb el pas del temps. A partir del decenni de 1980, en un moment que no podem considerar els relats d'aquestes dones dins del gènere de llibres de viatge, existeixen un seguit de novel·les que han estat inspirades a partir del viatge a la ciutat. Els textos de Caroline Roe i Lucia Graves, redactats a partir del procés de recuperació del llegat jueu local, retornen a una Girona jueva que intenta sobreviure malgrat les desavinences amb els cristians, i que presenta personatges ficticis que estan inspirats en la realitat. És, però, l'escriptora Lucia Graves la que realment

>> *A l'esquerra, Fanny Bullock amb bicicleta a Toledo. A sota, el mercat de Girona, fotografia de Dorothy Giles a The road through Spain (1929). A la dreta, el Portal de Sobreportes en una imatge actual.*

ha mostrat la necessitat de fer justícia històrica. Amb *La casa de la memoria*, de l'any 1999, Graves tracta el tema de l'edicta d'expulsió dels jueus de Girona, promulgat l'any 1492 pels Reis Catòlics, d'una manera notablement sensible i que colpeja els més impassibles.

Són aquestes novel·les històriques els últims testimonis que he documentat de viatgeres estrangeres que han visitat i han escrit sobre la ciutat en els dos últims segles. Quants casos, però, continu-

Patrice Chaplin, que arriba a Girona amb quinze anys d'edat, queda fascinaada per la ciutat i les seves pedres

en en l'oblit? L'estudi de la visió d'aquestes dones sobre Girona és essencial per a la nostra ciutat, ja que d'aquesta manera podem entendre com s'ha anat construint una perspectiva en clau femenina de Girona que ha arribat fins als nostres dies. Potser no en som gaire conscients, però engloba importants elements constitutius de la mentalitat romàntica característica de mitjan segle XIX.

Cristina Ribot Bayé és llicenciada en història de l'art i investigadora.

Per saber-ne més

«Viatgeres a la Girona dels segles XIX i XX», un projecte guardonat per l'Ajuntament de Girona en la Beca 8 de març. N'ha estat tutora la degana de la Facultat de Turisme de la UdG, Dolors Vidal-Casellas.
http://issuu.com/ajuntament_girona/docs/viatgeres_a_la_girona_dels_segles_x/1?e=4000728/7880824.